

ÇUKUROVA ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2458-7559

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.18560/cukurova.12>

CİLT 1, SAYI 1, KIŞ 2015

s. 107-117

ADANA YÖRESİNE AİT KELİMELERİN KULLANIM SIKLIKLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ömer Gökhan ULUM¹

Özet

Bir şive içinde meydana gelen, söyleyiş ve ses farklarına dayanan ağız, bir ülkede çeşitli bölgelerde, şehirlerde, ilçelerde hatta köylerde bile görülebilir. Söz konusu olan farklılık, biçimsel bir farklılık değil, bir ses değişimidir. Standart yazı dilleri dışında, dünya dillerinin ağızları vardır ve bu ağızlar coğrafi, ekonomik, kültürel ve sosyolojik etkilerle birbirlerinden çeşitli oranlarda farklılaşırlar. Günlük kullanımda ağız ve şive birbirlerinin yerine kullanılmaktadır, fakat ağız açıklamada da belirtildiği gibi şive içinde yer almaktadır. Türkiye Türkçesi bir şive Adana veya Çukurova ağızı ise, bu Türkçe içinde yer alan ve belirli bir bölge içinde görülen söyleyiş farklarıdır. Söyleyiş ve ses farklılıklarından oluşan ağız özelliklerinin yanı sıra bir ağzın hâkim olduğu bölgelerde kullanılan bazı kelimelerde de farklılıklar görülebilir. Bir bölgeye ait olan ve sadece bu bölgede kullanılabilen bir kelime bazen farklı bölgelerde anlam ifade etmeyebilir. Bunun yanı sıra, zamanla bu bölgesel kelimeler kullanımdan düşebilir. İşte bu çalışmada Adana iline özgü kelimelerin kullanım sıklıklarına bakılarak, teknolojik, ekonomik, sosyolojik ve kültürel boyutlarda gelişen dünyada bireylerin Adana ağız özelliklerine ne sıklıkta yer verdiği irdelenmeye çalışılmıştır. Betimleyici araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada 66 katılımcı yer almıştır. Belirlenen ağızsız yapıların katılımcılar arasındaki kullanım sıklığına bakmak için SPSS 20.0 kullanılmıştır. Ele alınan Adana yöresi ifade ve kelimelerinin büyük bir kısmı bugün kullanılmazken abov, dönek, dam, he, cıbinlik, darı, kele, namazla, ökenmek, teker, zaar, vallaha gibi Adana yöresine ait ifadeler hâlâ bilinmekte ve kullanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adana, Adana ağızı, sıklık, yöresel

A STUDY ON THE USAGE FREQUENCY OF VOCABULARY PECULIAR TO ADANA REGION

Abstract

Accents which occur in a dialect and which are based on phonological and phonetical differences of speech may be seen in diverse regions, cities, provinces and even in villages of a country. These differences are based on phonological changes which are not morphological. Out of the standard written languages, there are accents in world languages and these accents differ from each other at diverse rates as a result of geographical, economical, cultural and social effects. In daily speech, accent and dialect are used synonymously but accent is covered by dialect as already mentioned. The Turkish language of Turkey is named a dialect while Adana or Çukurova accent is the diversity of pronunciation situated in Turkish language and heard at a specific region. Beside the accent

¹Araş. Gör., Hakkâri Üniversitesi, e-posta: omergokhanulum@hotmail.com

differences resulted from phonological and phonetical characteristics, specific differences in vocabulary usage may also be seen in the regions where the accent is dominant. A word which belongs to a specific region and is used only in this region may not mean anything in a different region. Besides, regional vocabulary may be lost in time. In this study, the usage frequencies of vocabulary peculiar to Adana were considered and the current usage extent of Adana accent in a world advancing technologically, economically, sociologically and culturally was tried to be analyzed. 66 participants took part in this study in which descriptive research design was used. In order to find out the frequency of accent usage among the respondents, SPSS 20.0 was used. It was found out at the end of the study that while most of the regional words are not used today, the words " abov, dönek, dam, he, cibinlik, dari, kele, namazla, ökenmek, teker, zaar, vallaha" are still known and used today.

Keywords: Adana, Adana accent, frequency, local

GİRİŞ

Bir dil bilim terimi olan ağız, bir dilin belirli bölge insanlarına ait sözlü anlatım yollarının tümü şeklinde ifade edilebilir. Türkiye'deki ağız çalışmalarının başlangıcı 19. Yüzyıl diye bilinse de; bu konuda fikir sahibi olmamız Divanü Lügati't-Türk'ün içerdiği bilgiler sayesinde. Divanü Lügati't-Türk dönemin farklı lehçe ve ağızları hakkında ayrıntılı ve aydınlatıcı bilgiler sağlamıştır (Kamacı, 2011: 157). Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı şekillerde Türkçenin konuşulmasından dolayı yöresel ağızlar oluşmuştur. Bu ağızlar, bölgesel olarak hatta aynı bölge içindeki iller, ilçeler veya köyler bazında bile değişiklik gösterebilmektedir (Uslu, 2013). Teknolojik iletişim araçlarının hayatımıza girmesiyle beraber Türkiye Türkçesi ağızlarında yer alan sayısız kelime, aniden kullanım dışı olmuş ve yazı dili kurallarına yaklaşılmaya başlamıştır. (Cankaya, 2013: 899). Hızla gelişen teknoloji ne yazık ki olumsuz etkilere de sebep olmaktadır. Bu olumsuz etkilerden biri ağız özelliklerinin ve ağızlardaki kelime hazinesinin yok olmaya başlamasıdır (Doğan, 2012: 9). Gerçekleştirilen tüm ağız çalışmaları, Türkçenin zenginliklerinin ortaya çıkarılmasında çok önemlidir (Atmaca, 2007). Ağız çalışmaları, dil bilimi alanında yapılan en karışık ve zor araştırmalardır. Derleme tekniklerinden haberdar olma, metni derleyecek ortam ve kişilerin belirlenmesi, araçların sağlanması, metnin derlenmesi, kayıtların çözümlenmesi ve metin haline getirilmesi, metnin dil bilimsel analizinin yapılması, sözcük indeksinin ve sözlüğünün meydana getirilmesi gibi birçok çalışmayı kapsayan ağız araştırmalarının pek çok zorluğu vardır. Dil atlası en az bir coğrafya atlası kadar hayattır. Ülkemizde henüz yapılmış bir ağız atlası ne yazık ki yoktur. Değişik yöreler hakkında sayısız ağız çalışması olmasına rağmen, gerçekleştirilen bu çalışmaların teknolojik gelişmelere uygun olarak güncellenememesi nedeniyle, bu çalışmalardan yararlanma imkânı çok sınırlıdır (Öçalan, 2006: 169). Genellikle günümüze sadece konuşma diliyle ulaşılmış, insanların manevi hazinesini kaybolmuştan kurtarmak için günümüze kadar yapılmış sayısız çalışmalar da, alandaki saklı malzemenin derin bolluğu nedeniyle, ön araştırma olma niteliğinden ileriye gidememektedir (Gemalmaz, 1989). Bahsedilen tüm bu unsurlar göz önünde bulundurularak, bu çalışmada Adana yöresine özgü yöresel ağzın ve Adana yöresinde kullanılan bölgesel kelimelerin bu gün ne sıklıkta kullanıldığı konusunda bulgulara ulaşılmıştır.

1. Ağız Araştırmalarının Amacı ve Çalışmaların Bugünkü Durumu

Türkler tarih boyunca çok geniş coğrafyalara hükmetmiş bir topluluktur ve dolayısıyla Türkçe geniş sahalara yayılmıştır. Bunun neticesinde de Türkçe zamanla birbirinden uzaklaşan farklı kollara ayrılmıştır. Mesafelerin artmasıyla dilsel ayrılıklar da artmaya başlamıştır. Lakin uzak kollar arasında birbirine yakınlık gösterenler de yok değildir. Farklı coğrafyalara yayılan Türkçenin birbirine uzak ya da yakın şekilde yerleşen kolları değişik ölçülerde ilişki göstermektedir. Ait olduğu standart dilden ses, şekil ve söz varlığı bakımından kendisine özgü bazı değişik özellikler gösteren bu dallar, o dile özgü ağızlar olarak adlandırılmaktadır (Güneş,

2012: 21). Ağız konusundaki çalışmalar Türkoloji araştırmaları arasında önemli bir yere sahiptir. Merkez dilin yanı sıra var olan ağızların, hem dilin güncel durumunu görmek bakımından hem de tarihî Türk lehçelerinden ipuçları taşımaları açısından belgelenmeleri gerekmektedir. Söz varlıkları Türkiye’de geniş ölçüde 19. Yüzyıl çalışmalarıyla ortaya çıkmış olup ve bunlar derleme sözlük biçiminde yayımlanmıştır. Derleme Sözlüğü hâlen dil araştırmaları bünyesinde önemini korumaktadır. Yine de henüz derleme yapılmamış pek çok yörenin bulunduğu bir gerçektir (Özdarendeli, 2013: 57). Ağızlar Türkçenin önemli dil alanlarından biridir. Ağız araştırmaları ve çalışmaları, ses bilgisi, biçim bilgisi ve sözdizimi bakımından dilsel özellikler taşıdığı gibi söz varlığına ilişkin yeterli bilgiyi de kapsar. Ağız araştırmalarında üslup, biçim, iç tutarlılık, kaynak kullanımı, atıf sistemi ve güncel bilimsel veriler gibi kavramlar kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinin hâkim olduğu çok sayıda yerde bunların farklı ve çeşitli yönleri bağlamında ciddi araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Fakat gerçekleştirilen bu önemli araştırmalarda izlenen metotlara dair bir dizi problemler vardır. Bunlar araştırmanın başlangıç evresini meydana getiren derlemelerden diğer tüm evreleri de kapsayan sorunlardır. Standartsızlık ve yöntemsizlik bu sorunların başında gelmektedir. Bu yüzden Türkiye Türkçesinde yapılan ağız araştırmalarında bir birlik yoktur (Adıgüzel, 2013: 387). Standart olarak görülen ve ortak konuşma diliyle yazı diline esas teşkil eden bir ağzın dışında var olan ağızlar, şive ve lehçenin önemli bir alanını oluşturur. Sesler, kelimeler, ekler ve anlamlar, hatta bunlardan ortak ağızda tespit edilememiş olanlar bile bu alandan çıkabilir. Bu zenginliği bulmak ağız çalışmalarının ortak amaçlarından biridir. Ortak ağzın özellikleriyle bu kazanımların bir araya gelmesiyle, dilin ses, söz ve anlam zenginliği artacak ve sonuç olarak dilin temel prensipleri daha etkili belirlenebilecektir. Bu gibi araştırma veya çalışmaların hedeflerinden biri de dilin gelişim ve değişim rotasının seyrine yarayan saptamalarda bulunabilmektir. Ortak dil konuşan bir topluluğun farklı topraklara yerleşmiş farklı boyları, geçmişten kalan söyleyiş biçimlerini de beraberlerinde getirirler. Ağız hakkındaki araştırmalar hem ses, şekil ve anlamların belirlenmesinde hem de değişimlerin boylara göre seyrinin takip edilmesinde önem arz eder. Bu belirlemelerin tarih, coğrafya, toplum bilimi gibi diğer alanlardaki bilgilerle birleştirilerek, doğrulanmış bilgilere çevrilmesi ve toplumsal, kültürel değişimlerin açıklamasında “dayanıklara sahip bilgi olarak” kaydedilmesi sağlanabilmektedir (Öçalan, 2006: 171). Ağız çalışmaları genel dil araştırmalarıyla yakın ilişki içindedir. Diyalektolojideki çalışmaların düzeyi dil araştırmalarının genel düzeyiyle birebir paralellik gösterir. Aynı zamanda, ağız çalışmaları özelinde konuşulacak hususlar, Türk dili çalışmalarının geneli için de geçerlidir (Demir, 2012: 2). 1940’larda başlayarak Türkiye’de yerli araştırmacıların çabalarıyla Türkiye Türkçesi ağız çalışmaları ilerleme göstermeye başlamıştır. Türkiye Türkçesinin farklı bölgelere ait söz varlığı derlenirken, yöre ağızlarından metin derlemeleri de yapılmıştır. Birçok araştırmacı derlediği metinlerden hareketle belli bir yörenin dil özelliklerini incelemiştir. Bu alandaki bazı araştırmacılar, belli bir dil bilgisi konusunda Türkiye Türkçesinin bütün ağızlarını kapsayacak biçimde genel ağız araştırmalarına yönelmiştir (Gümüşatam, 2014: 420).

2. ADANA YÖRESİ KELİME VE İFADELERİ

abov: aman “Abov adam boğuluyor.”

aşörtmen: eşofman “Aşörtmenini giy!”

avel: aptal “Avel parasını kaptırmış.”

avrat: eş, karı “Avradını çok severdi.”

bah: bak “Bah bu son uyarım.”

balcan: patlıcan “Balcan dolması yaptım.”

bayaktan: biraz önce “Bayaktan geldi.”

- beriki gün:** önceki gün “Beriki gün çalıştı.”
- binek:** binelim “Arabaya binek.”
- bocit:** sürahi “Bociti doldur.”
- cılık:** çürük “Cılık domates”
- cincik:** cam parçası “Cincik ayağıma battı.”
- cırmaklamak:** tırmalamak “Yüzümü cırmakladı.”
- cibinlik:** sinek önleyen tül çadır “Cibinlikte yattık.”
- cülük:** civciv “Cülüklere su ver.”
- çerdek:** çekirdek “Çerdek çintek.”
- çimmek:** yıkanmak “Çocuğu çimdir.”
- çingil:** genelde yoğurt konan saplı kap, bakraç “Bir çingil yoğurt”
- çomça:** kepçe “Bir çomça doldur.”
- çul:** halı “Çulu ser.”
- dad:** tat “Dadı güzel.”
- dam:** çatı “Dam akıyor.”
- darı:** mısır “Darı kaynatak.”
- dat:** tat “Dadı güzelmiş.”
- datlı:** tatlı “Datlı yen mi?”
- davşan:** tavşan “Davşan yahnisi”
- dene:** tane “İki dene ver.”
- devrisi gün:** sonraki gün “Devrisi gün geldi.”
- dezze:** teyze “Dezzem nerede?”
- dezzeoğlu:** teyzeoğlu “Dezzeoğlu Ahmet”
- dıkılmak:** içerde toplanmak “Arabada dıkılıp kaldık.”
- dinelmek:** ayakta durmak “Saatlerdir dineliyoruz.”
- diyun:** diyorsun “Ne diyun?”
- dönek:** dönelim “Hadi dönelim!”
- döş:** bağır “Döşüm yandı.”
- döşek:** yatak “Döşeği ser.”
- duzsuz:** tuzsuz “Duzsuz yemek”
- emmi:** amca “Emmim Cabbar”
- emmoğlu:** amca oğlu “Emmoğlu Mustafa”
- enik:** köpek yavrusu “Enik havlıyor.”
- essah:** gerçek “Essah mı?”
- esvap:** çamaşır “Esvaplarımı yıka”

- eşgi:** ekşi “Eşgi leymun”
galan: artık “Yok galan”
gardaş: kardeş “Gardaşım Hakan”
geçek: geçelim “Eve geçek öyle...”
gıllık: küçük “Gıllık ev”
gulle: misket “Gulle oynayak mı?”
he: evet “He öyle”
helke: leğen “Helkeyi su doldur.”
hoşşık: yaramaz “Şuna da bak, hoşşık...”
ilişkin: sucuk “İlişkin yedik.”
kele: ayol, yahu “Yok kele gitmedik.”
kemmun: kimyon “Kemmunlu nohut”
kertiş: kertenkele “Kertişe bak!”
kevgir: elek “Kevgiri duvara as!”
kındırmak: aralamak “Kapıyı sonuna kadar kındır!”
kirevit: tahta kanepa “Kirevitin örtüsünü ser!”
köşker: ayakkabı tamircisi “Köşkere ayakkabı verdim.”
küncü: susam “Küncülü pide”
leymun: limon “Leymunata iç!”
mahana: bahane “Mahanası bol.”
mintan: gömlek “Mintanını giy!”
mitili atmak: yerleşmek “Üç gündür mititli bize attı.”
namazla: seccade “Namazlam nerede?”
ökenmek: taklit etmek “Ağzıma ökenme”
pambık: pamuk “Pambık topladık.”
peşkir: havlu “Peşkirlen iyice!”
sırt: elbise, giysi “Sırtını giy.”
sokum: dürüm “Bir sokum kebab”
soyka: işe yaramaz lanet şey anlamında “Deli soyka”
teker: bisiklet “Tekere bin gel!”
toktur: doktor “Toktura git!”
urup: çeyrek “Urup kilo süt”
vallaha: vallahi “Vallaha ben çalmadım.”
yohsam: yoksa “Yohsam sen hala...”
zaar: belki “Geldi zaar.”

zibil gibi: çok “Onda para zibil gibi.”

zibil: çöp “Zibilini topla!”

zibillik: çöp kutusu “Zibillğini dök!”

zumzuk: yumruk “Zumzuklarım bak!”

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma Adana ağız ve Adana yöresi kelimelerinin günümüzde ne sıklıkta kullanıldığını göz önüne sermeyi amaçlamaktadır. Belirlenen ağız ifadelerinin ne sıklıkta kullanıldığını bulmak için, aşağıdaki araştırma sorusuna cevap aranmıştır:

Adana ağız ve Adana yöresine özgü kelimeler günümüzde ne sıklıkta kullanılmaktadır?

3. YÖNTEM

3.1. Katılımcılar

Bu çalışmadaki katılımcılar Adana ilinden gönüllü 66 kişiden oluşmaktadır. Katılımcı seçiminde kentten ve banliyölerden bireylerin seçimine özellikle dikkat edilmiştir. Katılımcıların seçiminde kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır çünkü hedef kitle çok geniş ve ulaşılamaz boyuttadır. Castillo (2009) tüm popülasyonu incelemenin daha tercih edilir bir durum olduğunu, lakin popülasyonun aşırı kalabalık olduğu durumlarda çalışmada her bir bireyi içermenin mümkün olmadığını belirtmiştir. Çoğu araştırmacının çok kullanılan tekniklerden olan kolayda örneklem yöntemi gibi tekniklere başvurmasının sebebi budur.

3.2. Sınırlılıklar

Çalışma sınırlı sayıdaki katılımcıyla kentsel bölgelerde ve kent çevresinde nüfuslanan bölgelerde uygulandı. Bu bağlamda çalışma daha büyük bir popülasyona hitap edecek şekilde de uygulanabilir. Aynı zamanda, çalışmada sadece 81 yöresel ifade kullanılmıştır ve daha fazla ifade çalışmaya dâhil edilebilir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada, Adana ağızını ve Adana yöresi kelimelerini farklı ekonomik, sosyolojik ve kültürel çevrelerden gelen Adana yöresi insanların günümüzde ne sıklıkta kullandıkları incelenmiştir. Çalışmada kullanılan Adana yöresine ait 81 kelime ve ifade orta yaş üstü Adanalı bir grup katılımcıyla yapılan mülakat sonucunda belirlenmiş olup, seçilen 81 kelime ve ifade bu grubun bilip kullandıkları kelime ve ifadeleri kapsamaktadır. Belirlenen bu 81 Adana ağız ögesinin kullanım sıklığına bakmak için betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Her bir ifadenin kullanım sıklığına bakmak için SPSS (Sosyal Bilimler için İstatistiksel Paket Program, 20.0) programına baş vurulmuştur. Çalışmada Kolmogorov-Smirnova ve Shapiro-Wilk testleri uygulanmış olup, maddeler arası dağılım normal bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda, cinsiyet değişkeni için t-testi, mezuniyet ve yaş değişkenleri için tek yönlü varyant analizi uygulanmış olup, bu değişkenlerin sonuçları etkilemediği görülmüştür.

4. VERİ ANALİZİ VE SONUÇLAR

Bu bölümde veri toplama aracı olan ölçek aracılığıyla katılımcılardan toplanan veriye dayalı olarak çalışma sonuçları ve bulgular açıklanmıştır. Sonuç ve bulgular araştırma sorularına ışık tutacaktır.

4.1. Adana Ağzı ve Yöresel Kelimeleri Unsurlarının Kullanım Sıklığına Yönelik Sonuçlar

Adana ağzı ve yöresel kelimelerini yansıtan toplamda 81 ifade bulunmaktadır. Tablo 1, bu ifadelerin katılımcılar tarafından kullanım sıklığını sergilemektedir.

Tablo 1. Adana Ağzı ve Yöresel Kelimeleri Kullanım Sıklığı

	asla		nadiren		bazen		sık sık		daima	
	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f
abov	12.1	8	15.2	10	30.3	20	39.4	26	3	2
aşörtmen	57.6	38	9.1	6	18.2	12	9.1	6	6.1	4
avel	45.5	30	27.3	18	12.1	8	12.1	8	3	2
bayaktan	75.8	50	9.1	6	12.1	8	-	-	3	2
beriki gün	66.7	44	15.2	10	6.1	4	3	2	9.1	6
binek	18.2	12	21.2	14	12.1	8	21.2	14	27.3	18
bocit	57.6	38	15.2	10	24.2	16	-	-	3	2
cılık	24.2	16	30.3	20	9.1	6	24.2	16	12.1	8
cıncık	21.2	14	27.3	18	18.2	12	24.2	16	9.1	6
çomça	33.3	22	21.2	14	18.2	12	12.1	8	15.2	10
cülük	51.5	34	24.2	16	15.2	10	-	-	9.1	6
çerdek	66.7	44	6.1	4	18.2	12	-	-	9.1	6
çimmek	39.4	26	15.2	10	30.3	20	9.1	6	6.1	4
çul	21.2	14	15.2	10	36.4	24	9.1	6	18.2	12
dam	3	2	15.2	10	6.1	4	27.3	18	48.5	32
davşan	57.6	38	24.2	16	6.1	4	12.1	8	-	0
devrisi gün	48.5	32	21.2	14	9.1	6	12.1	8	9.1	6
emmi	24.2	16	18.2	12	33.3	22	3	2	21.2	14
emmoğlu	27.3	18	21.2	14	30.3	20	9.1	6	12.1	8
dezze	12.1	8	21.2	14	48.5	32	3	2	15.2	10
dezze oğlu	9.1	6	24.2	16	48.5	32	9.1	6	9.1	6
dıkılmak	66.7	44	9.1	6	9.1	6	12.1	8	3	2
dinlemek	36.4	24	12.1	8	9.1	6	27.3	18	15.2	10
dönek	12.1	8	12.1	8	24.2	16	33.3	22	18.2	12
döş	36.4	24	30.3	20	18.2	12	9.1	6	6.1	4
duzsuz	57.6	38	6.1	4	15.2	10	15.2	10	6.1	4
enik	18.2	12	30.3	20	18.2	12	12.1	8	21.2	14

essah	21.2	14	30.3	20	21.2	14	6.1	4	21.2	14
esvap	72.7	48	12.1	8	9.1	6	3	2	3	2
eşgi	42.4	28	15.2	10	24.2	16	6.1	4	12.1	8
galan	57.6	38	12.1	8	18.2	12	9.1	6	3	2
geçek	30.3	20	6.1	4	18.2	12	18.2	12	27.3	18
gıllık	60.6	40	12.1	8	9.1	6	6.1	4	12.1	8
gulle	27.3	18	24.2	16	21.2	14	6.1	4	21.2	14
he	3	2	6.1	4	18.2	12	15.2	10	57.6	19
helke	15.2	10	15.2	10	27.3	18	18.2	12	24.2	16
kındırmak	48.5	32	21.2	14	9.1	6	3	2	18.2	12
küncü	12.1	8	9.1	6	33.3	22	15.2	10	30.3	20
mintan	57.6	38	24.2	16	9.1	6	6.1	4	6	2
peşkir	60.6	40	27.3	18	6.1	4	3	2	3	2
zibil	27.3	18	24.2	16	12.1	8	12.1	8	24.2	16
zibillik	48.5	32	15.2	10	-	-	21.2	14	15.2	10
zibil gibi	24.2	16	21.2	14	15.2	10	18.2	12	21.2	14
avrat	42.4	28	18.2	12	12.1	8	12.1	8	15.2	10
bah	48.5	32	21.2	14	9.1	6	9.1	6	12.1	8
balcan	54.5	36	12.1	8	15.2	10	-	-	18.2	12
cırmaklamak	18.2	12	30.3	20	18.2	12	9.1	6	24.2	16
cibinlik	9.1	6	24.2	16	12.1	8	6.1	4	48.5	32
çingil	30.3	20	27.3	18	18.2	12	6.1	4	18.2	12
dad	72.7	48	15.2	10	3	2	3	2	6.1	4
dathı	54.5	36	6.1	4	9.1	6	9.1	6	21.2	14
darı	9.1	6	24.2	16	15.2	10	9.1	6	42.4	28
dene	54.5	36	3	2	12.1	8	12.1	8	18.2	12
dilki	75.8	50	12.1	8	-	-	6.1	4	6.1	4
diyün	78.8	52	3	2	3	2	3	2	12.1	8
döşek	24.2	16	27.3	18	12.1	8	18.2	12	18.2	12
gardaş	15.2	10	30.3	20	18.2	12	12.1	8	24.2	16
hoşşık	60.6	40	24.2	16	3	2	3	2	9.1	6
ilişkin	48.5	32	18.2	12	27.3	18	3	2	3	2
kele	24.2	16	24.2	16	12.1	8	12.1	8	27.3	18
kevgir	36.4	24	27.3	18	15.2	10	9.1	6	12.1	8

kertiş	42.4	28	18.2	12	15.2	10	15.2	10	9.1	6
kemmun	66.7	44	12.1	8	9.1	6	6.1	4	6.1	4
krevit	48.5	32	21.2	14	15.2	10	6.1	4	9.1	6
köşger	27.3	18	30.3	20	15.2	10	12.1	8	15.2	10
leymun	75.8	50	3	2	9.1	6	9.1	6	3	2
mahana	60.6	40	3	2	12.1	8	12.1	8	12.1	8
mitil	45.5	30	18.2	12	12.1	8	15.2	10	9.1	6
namazla	27.3	18	15.2	10	9.1	6	12.1	8	36.4	24
ökenmek	21.2	14	18.2	12	24.2	16	9.1	6	27.3	18
pambık	57.6	38	12.1	8	18.2	12	3	2	9.1	6
sırt	30.3	20	21.2	14	12.1	8	12.1	8	24.2	16
sokum	30.3	20	24.2	16	15.2	10	12.1	8	18.2	12
soyka	33.3	22	30.3	20	12.1	8	12.1	8	12.1	8
teker	30.3	20	18.2	12	12.1	8	6.1	4	33.3	22
zaar	21.2	14	15.2	10	9.1	6	18.2	12	36.4	24
zumzuk	45.5	30	18.2	12	18.2	12	3	2	15.2	10
vallaha	6.1	4	-	-	21.2	14	15.2	10	57.6	38
toktur	81.8	54	3	2	3	2	-	-	12.1	8
yohsam	66.7	44	12.1	8	9.1	6	3	2	9.1	6
urup	60.6	40	18.2	12	9.1	6	3	2	9.1	6

Tablo 1 incelendiğinde yüzdeler yöresel ifadelerin kullanım sıklıklarının ağırlıklı oranlarını vermektedir. Bu bağlamda aşörtmen (%57.6), avel (%45.5), bayaktan (%75.8), beriki gün (%66.7), bocit (%57.6), çomça (%33.3), cülük (%51.5), çerdek (%66.7), çimmek (%39.4), davşan (%57.6), devrisi gün (%48.5), dıklmak (%66.7), dinelmek (%36.4), döş (%36.4), duzsuz (%57.6), esvap (%72.7), eşgi (%42.4), galan (%57.6), geçek (%30.3), gıllık (%60.6), gulle (%27.3), kındırmak (%48.5), mintan (%57.6), peşkir (%60.6), zibil (%27.3), zibillik (%48.5), zibil gibi (%24.2), avrat (%42.4), bah (%48.5), balcan (%54.5), çingil (%30.3), dad (%72.7), datlı (%54.5), dene (%54.5), dikli (%75.8), diyun (%78.8), hoşşık (%60.6), ilişkin (%48.5), kevgir (%36.4), kertiş (%42.4), kemmun (%66.7), krevit (%48.5), köşger (%30.3), leymun (%75.8), mahana (%60.6), mitil (%45.5), pambık (%57.6), sırt (%30.3), sokum (%30.3), soyka (%33.3), zumzuk (%45.5), toktur (%81.8), yohsam (%66.7), urup (%60.6) ifadelerinin kullanım oranları asla sıklık basamağında ağırlık göstermektedir.

Diğer bir yandan cılık (%30.3), cıncık (%27.3), enik (%30.3), essah (%30.3), cırmaklamak (%30.3), döşek (%27.3), gardaş (30.3) ifadelerinin kullanım oranları nadiren sıklık basamağında ağırlık gösterirken, çul (%36.4), emmi (%33.3), emmoğlu (%30.3), dezze (%48.5), dezzeoğlu (%48.5), helke (%27.3), küncü (%33.3) ifadelerinin kullanım oranları bazen sıklık basamağında yoğunlaşmıştır.

Son olarak abov (%39.4) ve dönek (%33.3) ifadeleri sık sık basamağında yoğunlaşırken, binek (%27.3), dam (%48.5), he (%57.6), cibinlik (%48.5), darı (%42.4), kele (%27.3), namazla

(%36.4), ökenmek (%27.3), teker (%33.3), zaar (%36.4), vallaha (%57.6) ifadeleri daima sıklık basamağında ağırlık göstermektedir.

SONUÇ

Adana, bulunduğu konumu, iklimi, kaynakları ve bereketli topraklarıyla tarih boyunca çeşitli topluluklara ev sahipliği yapmış ve bu topluluklarla birebir etkileşim içinde olmuştur. Bu coğrafi, ekonomik ve kültürel etkiler konuşulan dili de doğrudan etkileyerek Adana yöresine ait bir ağız da beraberinde getirmiştir. Adana yöresine ait ağız çalışmaları arasında önde gelen çalışmalardan biri Yıldırım (2006) tarafından yapılmış Adana ve Osmaniye illeri ağızları hakkındaki çalışmadır. Bu çalışma Adana ve Osmaniye il sınırları içerisindeki yerleşim yerlerinden 1994 ve 1997 yılları arasında yapılan derlemelerden oluşan ve bu derlemelerden bölge ağızlarının ses ve şekil bilgisiyle elde edilen bilgileri, derleme metinlerinin sözlüğünü ve bölgenin tarihi, coğrafyası, etnik yapısıyla ilgili bilgileri de kapsayan bulguları kapsamaktadır.

Takip etmesi çok zor bir hızla gelişen teknoloji ve hızla küreselleşen dünya her geçen gün ağız özelliklerinin ve ağızlardaki kelime hazinesinin korunmasını imkânsız hale getirmektedir. Bu bağlamda Türkiye Türkçesi ağızlarında kullanılan pek çok ifade ve kelime kullanımdan kalkmış ve yazı dili kurallarına yaklaşılmaya başlamıştır. Alan çalışmalarında derleme sözlük çalışmaları, bölgesel ağız ve şive konulu çalışmalar hali hazırda mevcutken, kullanımdan çıkmış ya da unutulmaya yüz tutmuş yöresel ifade ve kelimelerin durumu veya kullanım sıklığıyla ilgili çalışmalara pek rastlanılmamaktadır. İşte bu çalışmada, Adana yöresine ait ifadeler ve kelimeler sunulup bu ifade ve kelimelerin güncel kullanım sıklığına bakılmıştır. 81 yöresel ifade ve kelimedenden oluşan bu çalışmada ele alınan yöresel ifade ve kelimelerin büyük bir kısmı bugün kullanılmazken *abov*, *dönek*, *dam*, *he*, *cibinlik*, *darı*, *kele*, *namazla*, *ökenmek*, *teker*, *zaar*, *vallaha* gibi Adana yöresine ait kavramlar hâlâ bilinmekte ve kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, A. (2013). Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 387-401.
- Atmaca, E. (2007). Antalya'nın Korkuteli İlçesi Ağızında Görülen Belirgin Ses Hâdiseleri. *Dil Araştırmaları*, 1(1), 115-155.
- Castillo, J.J. (2009). Convenience Sampling. <http://explorable.com/convenience-sampling.html> adresinden erişildi.
- Cankaya, M. (2013). Erzincan Ağızından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(9), 899-910.
- Demir, N. (2012). Türkçe Ağız Araştırmalarında Bazı Yöntem Sorunları. *Diyalektolog - Ağız Araştırmaları Dergisi*, 3(1).
- Doğan, M. (2012). Aksaray Ağızından Derleme Sözlüğüne Katkılar 3. *Diyalektolog - Ağız Araştırmaları Dergisi*, 4, 9-21.
- Gümüştam, G. (2014). Türkiye Türkçesi Ağız Sözlüklerinin Hazırlanmasında İstem (Valenz) Verilerinin Gerekliliği Üzerine. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(6), 419-439.
- Gemalmaz, E. (1999). Ağız Bilimi Araştırmaları Üzerine Genellemeler. *Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni*, 4-15.
- Güneş, B. (2012). Karşılaştırmalı Ağız Araştırmalarının Önemi ve Türkiye'deki Karşılaştırmalı Ağız İncelemeleri Üzerine Bir Deneme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4).

- Kamacı, D. (2011). Erzurum Yöresi Ağızlarından Derleme Sözlüğüne Katkılar. *Mediterranean Journal of Humanities*. 1, 157-164.
- Özdarendeli, N. (2013). Velimeşe Ağzından Derleme Sözlüğü'ne Katkılar. *Türkiye Araştırmaları Dergisi*. 57-79.
- Öçalan, M. (2006). Ağız Araştırmalarında Bilişim Teknolojilerinin Kullanılması ve Ağız Tezleri İçin Yenilik Önerileri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 20, 169-188.
- Uslu, T. (2013). *Emet İlçesi Ağız Özellikleri ve Emet İlçesi Ağız Sözlüğü*. www.ecdad.org.tr/tr/images/emet-agzi-ve-sozlugu.pdf adresinden erişildi.
- Yıldırım, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları I*. Ankara: TDK Yayınları.
- Yıldırım, F. (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağızları II*. Ankara: TDK Yayınları.